Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986 чылдың июнь 13 пятница № 138 (13138)

1925 чылда үндезилеттингеи.

Өртээ 3 көпеек.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының

КОММЮНИКЕЗИ

Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралы 1986 чылдың июнь 10—11-де Будапештиге болган.

Чөвүлел хуралга киришкенер:

Болгария Улус Республикадан — Тодор Живков — Болгар Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиигине секретаары, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы, делегациязының баштыңы; Георгий Атанасов — БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Петр Младенов — БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң даштыкы херектер министри; Милко Балев — БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары; Добри Джуров — БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң улустуң камгалал министри; Димитр Станишев — БКП ТК-ның секретары;

Венгр Улус Республикадан — Янош Кадар — Венгр Социалистиг ажылчын партиязының Чиигине секретары, делегациязының баштыңы; Дьердь Лазар — ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Матьяш Сюреш—ВСАП ТК-ның секретары; Петер Варкони — ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң даштыкы херектер министри; Ференц Карпати — ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң камгалал министри;

Герман Демократтыг Республикадан — Эрих Хонеккер — Германиянның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Чиигине секретаары, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы, делегациязының баштыңы; Вилли Штоф — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Герман Аксен — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары; Гейнц Кесслер —ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң национал камгалал министри; Эгон Кренц—ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы; Гюндер Миттаг — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы; Оскар Фишер — ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министри;

Польша Улус Республикадан — Войцех Ярузельский — Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары, Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазының, делегациязының баштыңы; Збигнев Месснер — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Юзеф Чирек — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары; Мариан Ожеховский — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ПУР-нуң даштыкы херектер министри; Флориан Сизицкий—ПКАП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ПУР-нуң национал камгалал министри;

Румыния Социалистиг Республикадан — Николае Чаушеску — Румын Коммунистиг партиязының Чиигине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи, делегациязының баштыңы; Константин Дэскэлеску — РКП ТК-ның Политкүүскомуунуң кежигүнү, РСР-ниң чазааның Премьер-Министри; Ион Стоян — РКП ТК-ның Политкүүскомуунуң кежигүнүнге кандидат, секретары; Василе Миля — РКП ТК-ның Политкүүскомуунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң национал камгалал министри; Илие Вэдува — РКП ТК-ның кежигүнү, РСР-ниң даштыкы херектер министри; Николае Вереш — РСР-ниң ВУР-да элчини;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинден — М. С. Горбачев — СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, делегациязының баштыңы; А. А. Громыко —СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы; Н. И. Рыжков — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Э. А. Шеварднадзе — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри; С. Л. Соколов — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң камгалал министри; В. А. Медведев— СЭКП ТК-ның секретары;

Чехословак Социалистиг Республикадан — Густав Гусак — Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиигине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи, делегациязының баштыңы; Любомир Штроугал — ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы; Василь Биляк — ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, секретары; Милош Якеш — ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, секретары, Богуслав Хнеупек — ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң даштыкы херектер министри; Милан Вацлавик — ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң национал камгалал министри.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң каттыскан Чепсектиг Күштериниң Кол командылакчызы Совет Эвилелиниң маршалы В. Г. Куликов, ПКК-ниң чиигине секретары, Венгр Улус Республиканың даштыкы херектер министриниң оралакчызы Миклош Барить олар база киришкен.

Европада болгаш ниитизи-биле делегейде байдал дугайында санал-онал солчулгазы болган, боо-чепсектерни дүжүрери, делегей харылзааларын эде тургузары, европа болгаш бүгү-ниити айыл чок чорукту бижыглаары, күрүнелер аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдери дээш демиселлдиг чугула сорулгаларын чугаалашкан.

I.

Боо-чепсектерни, бир-ле дугаарында ядролуг боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин күштелдиргенинии түнелинде, боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин чавырылдырарының, ону космосче шептерединиң болдурбазының, ядролуг чазылгарышкыннарны соксадырының оруулуче киреринден ойталап турар АКШ-тың болгаш НАТО-нуң хөделиишкиннерибиле холбаштыр тургустуунган делегейде дүшкүүрлүг чоруккаиы дүжүрелин чөвүлел хуралдың киржикчилери илергейлээн. ССРЭ-ниң саналдааны массалыг үзүткаашкынның боо-чепсектерни XX вектин төнчүзүнге чедир долузу-биле үзүткаарының программазы ышкаш ындыг улуг инициативага боттуг харыы бээринден чайлаарын олар орааддажып турар. Ортумак ыракшылдың америк ракеталарын Европага таарыштыр тургузары уламчылап, күш дегээрининг империалистиг политиказының, эске күрүнелериниң иштики херектеринге каржы холгаарлаашкынының илерээшкиннери көвүдеп турар. Женевага дээди деңнелге совет-америк үзүрашкынындан болгаш аңаа чедип алган принципиалдыг дугуржуушкуннардан улустарга илерей келген боо-чепсектерни дүжүрериниг болгаш чавырылышкынче эглириниге боттуг базымнарга идегелги мынчага чедир бадыткаттынмайн турар.

Амгы үениң үндезин айтырыгларын шиитпирлээринден чайлаары—ол дээрге бүгү цивилизациянның салым-чолун бууражкын мурнунга тургузары-дыр — делегей бодунуң хөгжүлдезиниг ындыг үе-чалазында келген. Амгы байдалдарга чаңгыс-даа күрүне азы күрүнелерниң бөлүү бодунуң айыыл чок чоруун болгаш чаагай байдалын өске чурттарга болгаш улустарга бодунуң күзел-чүткүлүн шериг күжүнүң дузазы-биле албадап тургаш чедип алыр деп ындыг чүве чок. Ындыг политика — ону «неоглобализм» деп адаары-даа дөмей, азы өскээр чугаалаарга, оон кандыг-даа келир үезин чок. Ол кижи төрелгетеиге халапты.

Бистиң үениң эң үндезин сорулгазы — тайбыңны камгалап алыры, боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин соксадыры, чепсегленишкинии дүжүрер талазы-биле тодаргай хемчеглерже шилчиири. Ону шиитпирлээри, дайын айылының өзериише чүткүлдүг байдалды ажып эртери, делегей харылзааларын чавырылышкынның агымыиче эгидери — болдунар аргалыг керек. Кижи төрелгеген ядролуг халапче орукту дуй туруп шыдаар болгаш дуй турар ужурлуг-даа.

Бүгү чурттарның болгаш улустарның илегелдиг айыыл чок чоруу, оларның хөгжүлдезинге болгаш делишилгезинге тайбың байдалдар чүгле политиктиг аргалар-биле, бүгү күнелериниң кады демиит күжениишкиннери-биле хандыртынып болур дээрзинге чөвүлел хуралдың киржикчилери быжыы-биле бүүреллдиг. Ол туруш болза ядролуг чүс чылдың боттуг чүүлдеринге дүжүп турар, ол боттарының улустарының, бүгү кижи төөлгетеиниң салым-чолу дээш бедик харыысалганың хереченги болур.

Күрүнелериниң тайбың догуиаашкынын амгы байдалда «солуттар» ындыг сарыллдыг өске чүүл чок. Национал хамаарышпас чорукту болгаш бот-догуиаашкынны хүндүлээриниң, күш болгаш күш дөгээрин ажыглавазының, кызыгаарларга дээп болбазының болгаш девискээр талазы-биле бүдүн-бүрүн болурупуң, маргылдаалыг айтырыгларны тайбың шиитпирлээриниң, иштики херектерге холгаарлавазының, деп эргениң принциптерин болгаш делегей харылзааларының бүгү-ниитиниң хүлээп көргени өске-даа нормаларын ам кажангызындан-даа артык шыңгыы сагыры эргежок чугула:

II.

Варшава Керээзиниң киржикчилери Политиктиг консультативтиг комитеттиң Софияга өткен чөвүлел хуралының 1985 чылдың октябрь 23-теги Дыңнадыының үчис сорулгаларының онза чугулазын айтыпшаан, ядролуг аймылды чайладырынга, европа болгаш делегей херектеринге эки чүүлдерже эргилдени чедип алырынга, күрүнелер аразынга үре-түнелдиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге туруштуг болгаш чайгылыш чок болурун боттарының хүлээлгези кылдыр көрүп турар. Эвилелчи социалистиг күрүнелер шериг болгаш политиктиг-даа, экономиктиг болгаш гуманитарлыг-даа адырларны хамаарыштырып турар Делегейиниң айыыл чок чоруунуң бүгү чүвени хаара тудар системазын тургузарыиче чүткүлдүг. Акыдүмалышкы чурттарның боттарының удуртукчу партияларының съездилериниң шиитпирлеринде илереттинген даштыкы политиктиг шугуму бүгүдеге айыыл чок делегейни—чепсек чок, дайын чок делегейни тургузарыиче угланган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери аңгы-аңгы иишгилел тургузуглуг күрүнелериниң аразынга политиктиг чугаалажышкынарны уламчылаар болгаш ханыладыр, оларны эң тодаргай болгаш үре-түнелдиг болдурар дээш шиитпирлиг туржуп турар. Женевага дээди деңнелге эгелээни ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларыны, европа күрүнелериниң аразынга хөй-даа, ийи-даа талалыг чугаалажышкынарны уламчылаары база аңаа хамааржыр.

III.

Чөвүлел хуралга киришкен күрүнелер Черге боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин соксадыр болгаш ону космосче шилчидерин болдурбас, чепсегленишкинии дүжүрер дээш эң калбак демнежилгелерни өске чурттар-биле тударынга белении илереттинээн, хамыктыг мурнунда дараазында утталышкынарга күжениишкиннерин каттыштырарынче кыйгырып тур:

(Уланчызы 2-ги арында).

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының ажылының доозулганы

БУДАПЕШТ. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралы бодунуң ажылыч июнь 11-де дооскан. Румын Коммунистиг партиязының Чиигине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи Н. Чаушескуиуң даргалаашкыны-биле эртккен түңнел хуралга «Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң НАТО кежигүннээн күрүнелерге, бүгү европа чурттарынга Европага чепсектиг күштерни болгаш анаа боо-чепсектерниң кызырарының программазын киирген Кыйгырыынга» ат салыышкыны болган.

Документини делегациялар баштыңнары: Болгар Улус Республиканың өмүнээзиниден — Т. Живков; Венгр Улус Республиканың өмүнээзиниден — Я. Кадар; Герман Демократтыг Республиканың өмүнээзиниден — Э. Хонеккер; Польша Улус Республиканың өмүнээзиниден — В. Ярузельский; Румыния Социалистиг Республиканың өмүнээзиниден — Н. Чаушеску; Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзиниден — М. С. Горбачев; Чехословак Социалистиг Республиканың өмүнээзиниден — Г. Гусак ат салганнар.

Чөвүлел хуралдың коммюникезин база хүлээп алган.

Чөвүлел хурал найыралдың болгаш эш хуу кады ажылдажылганың байдалынга эртккен. Европаның болгаш делегей политиказының чугаалажып көрүп турган айтырыгларының талазы-биле Варшава Керээзи күрүнелериниң үзел-бодалының чаңгыс аайын ол көргүскен.

Будапештиге чөвүлел хуралга делегацияларның удуртукчуларының ужураажышкыны

БУДАПЕШТ. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының соонда оон киржикчилери күрүнелериниң делегациялар удуртукчуларының БКП ТК-ның Чиигине секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, ВСАП-тың Чиигине секретары Я. Кадар, ГСЧП ТК-ның Бирги секретары, ГДР-ның Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, ПКАП ТК-ның Бирги секретары, ПУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский, РКП-ниң Чиигине секретары, РСР-чиң Президентизи Н. Чаушеску, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары М. С. Горбачев, ЧКП ТК-ның Чиигине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак олар чүректиң сынызындан, найыралдыг байдалга эртккен ажы ужуражышкынның болгаш чугаалажышкыннар чорутканнар.

(СЭТА).

БУДАПЕШТИДЕН ЭЭП КЕЛГЕНИ

...

БУДАПЕШТ. Венгр Социалистиг ажылчын партиязының ТК-ның чалаапы-биле Венгрияга найыралдыг аяи-чоруун кылын чораан болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралыига совет делегациязыны баштап чорааи СЭКП ТК-ның Чиигине секретары М. С. Горбачев Будапештиден Москваже июнь 11-де чорупкан.

Оон-биле кады Политиктиг консультативтиг комитеттиң чөвүлел хуралыига совет делегациязының кежигүннери А. А. Громыко, Н. И. Рыжков, Э. А. Шеварднадзе, С. Л. Соколов, В. А. Медведев база чорупканнар.

Аэродромга оларны эштер Я. Кадар, П. Лошонци, Д. Лазар, М. Сюреш, П. Варкони, Ф. Карпати болгаш албанның өске-даа кижилери үдээн.

Үдеп турганнарның аразынга ССРЭ-де ВУР-нуң элчизи Ш. Райнаи болгаш ВУР-да ССРЭ-ниң элчизи Б. И. Стукалин база турганнар.

Бирги секретары, ПУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский, РКП-ниң Чиигине секретары, РСР-чиң Президентизи Н. Чаушеску, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары М. С. Горбачев, ЧКП ТК-ның Чиигине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак олар чүректиң сынызындан, найыралдыг байдалга эртккен ажы ужуражышкынның болгаш чугаалажышкыннар чорутканнар.

(СЭТА).

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң НАТО кежигүннери күрүнелерге, бүгү европа чурттарынга Европага чепсектиг күштерни болгаш анаа боо-чепсектерни кызырарының программазын киирген

КЫЙГЫРЫЫ

Европага болгаш делегейге тайбыңның салым-чолу дээш боттарының улустарының база кижи төрелгетениниң мурнунга харыысалганы медереп билбишаан база амгы нарын делегей байдалынга экижидилгеже үндезин өскерилгени чедип алыр чүткүлдү удуртулга болдуруп, Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадырынче, чепсегленишкинии албан дүжүрериичe, дайын айылын чайладырынче угланган шиитпирлиг хемчеглер амгы үеде кажангызындан артык чүгула деп санап турарлар.

Бо чүс чылдың төнчүзүнге чедир ядролуг болгаш массалыг үзүткаашкынның өске-даа чепсээниң хевирлерин бүрүн болгаш чер болганга үзүткаарының талазы-биле Совет Эвилелиниң идип үндүрген программазын олар деткип турарлар. Ядролуг шенелделерни соксадыры, ядролуг чепсегленишкинии дүжүрери болгаш космоска эңдере чепсегленишкинии болдурбазы, химиктиг чепсекти хорууру болгаш үзүткаары, ол ышкаш чепсегленишкинии дүжүрериниң өске-даа хемчеглери Европаның улустарынга-даа, Чер кырында бүгү улустарга-даа айыыл чок байладым тургузарынга чедирер дээрзинге олар бүзүреп турарлар.

Эвилелчи күрүнелер боо-чепсекти дүжүрериниң айтырыын комплекстиг ёзу-биле көөрү дээш, массалыг үзүткаашкынның чепсээн чок кылыры чепсектиг күштерни болгаш анаа боо-чепсектерни элээн кызырары-биле бижыглаттынган турары дээш туржуп турарлар. Европаны ядролуг чепсектен хостаары-биле чергелештир чепсектиг күштерни болгаш аңаа боо-чепсектерни кызырары Европа диптиң амгы болгаш келир үезинге оиза чидиг кылдыр тургустунар, чүге дээрге ам Европада амгы үениң эң чаа чепсээ-биле дериттиигеи, бот-боттарынга удурланышкак чепсектиг күштериниң эң улуг ийи бөлүү удурланыштыр туруп турар, аиаа боо-чепсектериниң чамдык системалары безии боттарының дайынчы характеристиказының талазы-биле массалыг үзүткашкынның чепсектеринге улам-на чоокшулап турар. Ядролуг чепсегленишкинии дүжүрер, чепсектиг күштерни болгаш аиаа боо-чепсектерни кызырар талазы-биле боттуг хемчелер күрүнелериниң шериг чарыгдалдарын аңаа дүүштүр эвээжедири-биле холбашкан турарын чедип алырынче олар чүткүп турарлар.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер бо бодалдарны удуртулга болдурбушаан, массалыг үзүткаашкынның чепсээн чок кылырының программазынга кёскү немелде болуп турар амгы саналдарны Европаның өске бүгү күрүнелеринге, АКШ-ка, Канадага киирип тур. Оон-биле кады саналдар бот-тускайлаң ужур-уткалыг болуп турар, оларны боттандырары Европага дайын айылының деңнелии кёскүзүбиле чавызадыр ийик.

I.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер Европа күрүнелериниң күргаг чер шериглериниң болгаш тактиктиг шавар халдаашкынның ужар чүүлүнүң бүгү компоненгилерин, ол ышкаш АКШ-тың болгаш Канаданың Европада тургускан шак ындыг күштерин болгаш боо-чепсектерин кёскүзүбиле кызырарын саналдап турарлар. Аиаа боо-чепсектер-биле бир деңге 1000 км ыракшылдың (чедириниң радиузу) оператив-тактиктиг ядролуг чепсектерии база кызырары чугула.

Кызырыышкынның географтыг зоназы — бүгү Европа девискээри — Атлантикадан Уралга чедир.

Европага чепсектиг күштерии болгаш аиаа боо-чепсектерни кызырарын боттандырарын чоорту дугуруштунган хуусаларда болгаш кымныг-даа айыыл чок чоруунга хора чок кылдыр, шериг талазы-биле деңнелге боттандырарын саналдап турар. Каттыжыышкыннарны болгаш кезектерни кызырары-биле кады оларның штаттыг боо-чепсектерни ядролуг чепсектер-биле катай кызырар ийик.

Баштайгы базым кылдыр кайызынга-даа бир удаа кызырылганы бот-боттарынга удурланышкак шериг-политиктиг бөлүктериниң күрүнелериниң кайы-даа таладан 100—150 муи кижи санныг шериг кылдыр бир-ийи чыл дургузунда чорударын саналдап турар. Бо хемчегге холбаштыр тактиктиг шавар халдаашкын ужар чүүлүн кызырары чугула ужур-дузалыг болур ийик. Ону боттандырган соонда Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер оон-даа ынай кёскү кызырыышкыннарны кылырынга белен, оон түңнелинде Сокгу-Атлантика эвилелиниң чурттарының аиаа уткуштур базым кылыр белен чоруу бар таварылгада, 90 чылдарның эгезинде ийи эвилелдериниң Европага күргаг чер шериглери болгаш тактиктиг шавар халдаашкын ужар чүүлү бёгүнгү турганыбиле деңнээрге барык 25 хуу кызырылган туруп болур ийик. Шак ындыг кызырыышкын кайы-даа таладан чартык миллион ажыг кижи болур ийик. Оон түңнелинде Европада бот-боттарынга удурланыштыр турар чепсектиг күштериниң бөлүктери миллион ажыг кижи чедир кызырлыр ийик.

НАТО болгаш Варшава Керээзиниң чурттарының чепсектиг күштерин база боо-чепсектерин кызырарының чорудулгазы моон соңгаар-даа үргүлчүлезин дээш эвилелчи социалистиг күрүнелер туржуп турар. Ийи эвилелдериниң чепсектиг күштерин болгаш боо-чепсектерин боттуу-биле кызырары ол чорудулгага Европаның өске күрүнелерин кириштирер аргазы бээр ийик.

Чепсектиг күштериниң санын кызырары-биле холбаштыр аңаа дүүштүр бүдүн шериг каттыжыышкыннарын, кезектерин болгаш салбырларын оларның штаттыг боо-чепсектери-биле болгаш дайынчы техниказы-биле кады дүжүрерин саналдап турар. Оларның бодунуң составы күрүне бүрүзүиде доктаттынган чурум ёзугаар халажып чанган турар ийик.

Кызырар боо-чепсектер болгаш техника узуткаттынган азы дугуруштунган чурум ёзугаар национал девискээрде складтарга шыгжаттынган турар ужурлуг. Ядролуг октар узуткаттынган турар ужурлуг. Дайынчы техниканың чамдык хевирлерин тайбың сорулгаларга ажыглаар кылдыр дугуржулга ёзугаар дамчыдып берип болур ийик.

Чепсектиг күштерни болгаш аиаа боо-чепсектерни чогууруубиле кызырар түңнелинде хосталган хөреңгилер чепсектиг чаа хевирлерин чогаадып бүдүреринче азы өске-даа шериг сорулгаларынче угланган туруп болбас; олар экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң хереглелдерииге ажыглаттынар ужурлуг.

Чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсектерни кызырар дугайында дугуржулганың киржикчилери бүгү күрүнелер кызырыышкынарны кылырынга белеи, оон түңнелинде Сокгу-Атлантика эвилелиниң чурттарының аиаа уткуштур базым кылыр белен чоруу бар таварылгада, 90 чылдарның эгезинде ийи эвилелдериниң Европага күргаг чер шериглери болгаш тактиктиг шавар халдаашкын ужар чүүлү бёгүнгү турганыбиле деңнээрге барык 25 хуу кызырылган туруп болур ийик. Шак ындыг кызырыышкын кайы-даа таладан чартык миллион ажыг кижи болур ийик. Оон түңнелинде Европада бот-боттарынга удурланыштыр турар чепсектиг күштериниң бөлүктери миллион ажыг кижи чедир кызырлыр ийик.

НАТО болгаш Варшава Керээзиниң чурттарының чепсектиг күштерин база боо-чепсектерин кызырарының чорудулгазы моон соңгаар-даа үргүлчүлезин дээш эвилелчи социалистиг күрүнелер туржуп турар. Ийи эвилелдериниң чепсектиг күштерин болгаш боо-чепсектерин боттуу-биле кызырары ол чорудулгага Европаның өске күрүнелерин кириштирер аргазы бээр ийик.

Чепсектиг күштериниң санын кызырары-биле холбаштыр аңаа дүүштүр бүдүн шериг каттыжыышкыннарын, кезектерин болгаш салбырларын оларның штаттыг боо-чепсектери-биле болгаш дайынчы техниказы-биле кады дүжүрерин саналдап турар. Оларның бодунуң составы күрүне бүрүзүиде доктаттынган чурум ёзугаар халажып чанган турар ийик.

Кызырар боо-чепсектер болгаш техника узуткаттынган азы дугуруштунган чурум ёзугаар национал девискээрде складтарга шыгжаттынган турар ужурлуг. Ядролуг октар узуткаттынган турар ужурлуг. Дайынчы техниканың чамдык хевирлерин тайбың сорулгаларга ажыглаар кылдыр дугуржулга ёзугаар дамчыдып берип болур ийик.

Чепсектиг күштерни болгаш аиаа боо-чепсектерни чогууруубиле кызырар түңнелинде хосталган хөреңгилер чепсектиг чаа хевирлерин чогаадып бүдүреринче азы өске-даа шериг сорулгаларынче угланган туруп болбас; олар экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң хереглелдерииге ажыглаттынар ужурлуг.

Чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсектерни кызырар дугайында дугуржулганың киржикчилери бүгү күрүнелер кызырыышкынарны уламчылаар болгаш ханыладыр, оларны эң тодаргай болгаш үре-түнелдиг болдурар дээш шиитпирлиг туржуп турар. Женевага дээди деңнелге эгелээни ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларыны, европа күрүнелериниң аразынга хөй-даа, ийи-даа талалыг чугаалажышкынарны уламчылаары база аңаа хамааржыр.

III.

Чөвүлел хуралга киришкен күрүнелер Черге боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин соксадыр болгаш ону космосче шилчидерин болдурбас, чепсегленишкинии дүжүрер дээш эң калбак демнежилгелерни өске чурттар-биле тударынга белении илереттинээн, хамыктыг мурнунда дараазында утталышкынарга күжениишкиннерин каттыштырарынче кыйгырып тур:

(Уланчызы 2-ги арында).

II.

Хеп-хенертен халдаарының айылын эвээжедир болгаш Европа диптке шериг-стратегтиг доктаамал чорукту быжыглаарынга дузалаар ужурлуг болур чепсектиг күштерни болгаш аиаа боо-чепсекти кызырарының ындыг чурумун ажылдап кылырын саналдаан. Ону кылыры-биле амдан эгелээш эң-не эгезинде Европада шериг-политиктиг ийи эвилелдиң согуг бээр тактиктиг ужар чүүлүн элээп кызырарының дугайында, а ол ышкаш ол эвилелдериниң таваржып турар шугумун дургаар шериглер мөөңнээрии эвээжедирииниң дугайында база дугуржуп алырын саналдаан.

Ол-ла сорулга-биле оларга удур хеп-хенертен шаап халдавшкын операциязыларының болдунмазынга Варшава Керээзиниң болгаш НАТО-нуң чурттарының, европейжи бүгү күрүнелериниң бүзүрелии күштелдиритер аргалыг немелде хемчеглерии ажылдап кылыр болгаш боттандырып чорудар ужурлуг.

Улуг шериг өөредилгелерии чорударынга (оларның санының болгаш хемчээлдериниң талазы-биле) кызыгаарлаашкыннар дугайында, ол өөредилгелериниң дугайында, оон иштинде өөредилгелер үезинде өске районнардан Европага экизээр күштериниң болгаш боо-чепсектериниң дугайында улам тодаргай информацииы солчур дугайында, а ол ышкаш бот-боттарынга идегежир чорукту быжыглаарынга идиглиг өске-даа хемчеглер дугайында дугуржулгаларны чедип алыры көрдүиип турар.

Ядролуг болгаш химиктиг чепсектен хостуг зоналарны Европа диптке тургузары, ийи шериг эвилелдериниң шериг ажыл-чорудулгазын чоорту кызырары, боо-чепсектерии кызыгаарлаар болгаш чепсеглеиишкиниия дүжүрер айтырыглар

(Уланчызы 2-ги арында).

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының

КОММЮНИКЕЗИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыда).

— Ядролуг шенелделерни соксадыры. Ол ядролуг чепсегленишкинни дүжүрериниң улуг болгаш ооң-биле кады чинги-биле кылып болур базым бооп, ядролуг чепсектиң чаартырынга база ооң чаа хевирлерни тургузарынга моондак болур йиик. Ол сорулганы шинтирлээринче орук — ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың бот-боттарының аразынга ядролуг чазылдырышкынарга мораторийи, эң шынгыы контрольга тургускаш ядролуг шенелделерни долузу-биле хорууруңга хамаарыштыр чугаалажышкынарны соңгаарладышкын чок эгелээри. Чөвүлел хуралдың киржикчилери Совет Эвилелиниң чаңгыс талалыг мораторийи база катап узатканын чүүлдүг деп көрүп турар болгаш АКШ-ты аңаа каттыжарынче кыйгырып тур. Ооң-биле кады олар ядролуг чепсектиг өске-даа күрүнелер ядролуг шенелделерни соксадыр болгаш оларны бүрүнү-биле хорууруңуң дугайында дугуржулганы эң чоокку үеде чедип алырынче. угланышкынныг чорудулгаларны кылырынче кыйгыы салып тур.

Англия болгаш Франция боттарының ядролуг чепсектерни бүдүрерин соксадыры, а АКШ бодуңуң стратегтиг-даа, ортумак-даа ыракшылдың ракеталарын өске чурттарже дамчытпазын билип, **Европа зоназынга кайы-даа талага үидезилел, совет болгаш америк ортумак ыракшылдың ракеталарын долузу-биле чок кылыры.** Европада бар ортумак ыракшылдың америк ракеталары бүрүү-биле чок кылынар болза, ГДР-ниң болгаш ЧССР-ниң девискээрлеринден эң улуг ыракшылдың оперативтиг-тактиктиг совет ракеталары база үндүртүнер.

— Ядролуг болгаш космиктиг чепсегленишкин талазы-биле совет-америк чугаалажышкынарга кайы-даа таланың болгаш өске-даа бүгү күрүнелериниң эрге-ажыктарын өөренип көрген турар үжурлуг **тодаргай дугуржулганы чедип алыры.** Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер чепсегленишкинни кызыгаарлаар болгаш дүжүрер талазы-биле керээлерни база дугуржулганы чүүлдүгүүн, деткип турарын тодаргайлап, стратегтиг чепсегленишкинни кызыгаарлаар талазы-биле дугуржулганы сагыырынче АКШ-ты шыңгыызы-биле кыйгырып тур. «Сылдыс дайынарының» космостан согуушкун бээр чепсектерни тургузарының программазы, аңаа өске күрүнелерни киирштирери, ооң ацызда чамдык барыын европа чурттарынга «Европага камгалал инициативазы-биле» дөмей төлевилелдерни ажылдап кылыры онза айыылдыг. Космос тайбың сорулгаларга, бүгү кижи төрелгетениң чаагай чорууруга ажыглаттынар үжурлуг.

— Бо чүс чылда-ла массалыг узуткаашкының, химиктиг дээш ышкаш чепсээн, ооң-биле чергелештир ону белеткээриниң үлетпүр баазазын чок кылыры. Женева конференциязынга чурттар аразының тускай конвенциязын чарар талазы-биле чугаалажышкынарны чеднишкининг болдурарынче күжениишкинерни көвүдедири, химиктиг чепсекти долузу-биле хорууруңга болгаш чок кылырынга шаптыктыг болгу дег кандыгдаа чорудулгалардан ойталазары эргежок чугула. Чөвүлел хуралдың киржикчилери массалыг узуткашкының ол чепсээниң шыгжамырларын улам көвүдедириге, ону өске күрүнелериниң девискээрлериге таарыштыр тургузарынга удур шинтирлии-биле туржуп турар болгаш НАТО чурттарын химиктиг чепсектиң эң айыылдыг — бинарлыг—хевирин бүдүрериниң болгаш Европага таарыштыр тургузарының планнарындан ойталаарынче кыйгырып тур.

— Чепсектиг күштерни болгаш анаа боо-чепсектерни бүгү-ниити болгаш девискээр аайы-биле деңнедерге боттуг кызырары. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер шак ындыг кызырышкынны шеригленириң болгаш боо-чепсектериң мөөнүзүшкини онза айыылдыг хемчээллерде чеде берген Европадан эгелээрни саналдап турар. Чөвүлел хурал НАТО кежигүнери күрүнелерге, Европа чурттарының шуптузунга бо айтыыр талазы-биле программа кирген кыйгырыгны хүлээп алган.

— Боо-чепсектерни кызырарының болгаш чепселенишкинни дүжүрериниң бүгү талаларынга болгаш шупту үе-чадаларынга национал техниктиг херекселдерни-даа, чер-черге инспекция кылырынга чедир делегей кады ажылдажылгазын-даа ажыглавышаан, **дээштиг контрольду боттандырары.** Чөвүлел хуралда киржип турар күрүнелер контроль талазы-биле немелде кандыг-даа хемчеглер дугайында дугуржуп алырынга белеп.

Даштыкы шериг баазаларын чок кылыр болгаш өске девискээрлерден шериглерни үндүрер сорулгаларлыг делегей үжур-дузалыг күжениишкинерни уламчылазары ажыктыг деп боттарының туружун киржикчилер күрүнелер бадыткаан тур.

Чепсеглениишкинни кызырарынга «Европага камгалал инициативазы-биле» дөмей төлевилелдерни ажылдап кылыры онза айыылдыг. Космос тайбың сорулгаларга, бүгү кижи төрелгетениң чаагай чорууруга ажыглаттынар үжурлуг.

— Бо чүс чылда-ла массалыг узуткаашкының, химиктиг дээш ышкаш чепсээн, ооң-биле чергелештир ону белеткээриниң үлетпүр баазазын чок кылыры. Женева конференциязынга чурттар аразының тускай конвенциязын чарар талазы-биле чугаалажышкынарны чеднишкининг болдурарынче күжениишкинерни көвүдедири, химиктиг чепсекти долузу-биле хорууруңга болгаш шупту үе-чадаларынга национал техниктиг херекселдерни-даа, чер-черге инспекция кылырынга чедир делегей кады ажылдажылгазын-даа ажыглавышаан, дээштиг **контрольду боттандырары.** Чөвүлел хуралда киржип турар күрүнелер контроль талазы-биле немелде кандыг-даа хемчеглер дугайында дугуржуп алырынга белеп.

Даштыкы шериг баазаларын чок кылыр болгаш өске девискээрлерден шериглерни үндүрер сорулгаларлыг делегей үжур-дузалыг күжениишкинерни уламчылазары ажыктыг деп боттарының туружун киржикчилер күрүнелер бадыткаан тур.

Чепсеглениишкинни кызырарынга «Европага камгалал инициативазы-биле» дөмей төлевилелдерни ажылдап кылыры онза айыылдыг. Космос тайбың сорулгаларга, бүгү кижи төрелгетениң чаагай чорууруга ажыглаттынар үжурлуг.

— Боо-чепсектерни кызырарының болгаш чепселенишкинни дүжүрериниң бүгү талаларынга болгаш шупту үе-чадаларынга

№ 6 1986 ч. Июнь

КОЛЛЕКТИВ БОЛГАШ ЧАРЫШ

Үш хире чыл бурунгаар хүлээп алынган Күш-ажыл чы коллективтер дугайында ССРЭ хоойлузу күш-ажыл чы коллективтериҢ бот-идепкейин көдүреринге, оларның ролюн бедидеринге идиг болганы чугаажок. Республиканың чамдык бүдүрүлгелериниҢ, ажыл-агыйларының ажыл-чорудулгазының чижектери оны долузубиле бадыткап турар.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың профэвилел комитеди хоойлуда киргеп демократтыг принциптерни болгаш чижек-нормаларны хүн бүрү ажылдың практиказынга боттандырар дээш эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан. Профком коллектив тиг керээлериҢ негеллелериниҢ хажык чок сагыттынган турарыпче, ажылчын хуралдарның дээштиг чоруун бедиперинче бодунуҢ кичээнгейин угландырган. ПрофэвилеллериниҢ цех комитеттери удуртукчуларының отчёттарын доктаамал дыпнап, ажылды организастаарын экижидер, ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг дүгү ажылдаарынга болгаш ажыктыг дыштанарынга таамарымчалыг байдалларны тургузар талазы-биле олардан негелдени күштелдиргеп. Коллективтерге социалистиг чарыштың түңнелдерин квартал санында үндүрүп турар. Эрткен беш айларда ук комитет орулга киирер талазы-биле планын 122 хуу, а чонга кино көргүзер талазы-биле 136 хуу күүсеткеп. Бо көргүзүглерни районнар шупту күүсеткеп. Районнарның киночеткилериниде киноустановкалар аразында социалистиг чарыш улам калбарган.

Районнарның киночеткилериниҢ дирекцияларының аразындан Тес-ХеминиҢ (директору Э. Б. Чооду), Каа-ХеминиҢ (директору Л. В. Дрибнино), ЭрзиниҢ (директору К. Ш. Хертек) кино четкилери боттарынга алган социалистиг чарыштың беш айларының планын ажыр күүсеткеп. Көрүкчүлер-биле кижизидилге ажылын чорудуп турар. Кино эгелээриниҢ мурнунда киполекторийлерни ажыглап, «Арагалаашкын — кадыкшылга хоралыг», «Амдыызында орай эвес», «Бүтүү-ле чүвеге харысалга херек» деп лекцияларны номчуп, оон соонда аңаа хамаарышкан тускай журналларны үндүрүп турар.

Чамдык районнарның кинотеткилериниҢ дирекцияларының чүгле чонга кино көргүзери-биле кызыгаарлаттынып турар. Кино мурнунда чонга кандыгдаа темаларга ужуражылга конференцияларын хоорай-беш чылдың баштайгы чылын эки көргүзүглерлиг эгелээр аргалыг болганнар.

Хоойлуну хүлээп алган соонда республиканың күш-ажылчы коллективтериниҢ хөй кезиинде коллективтиг керээлерни чарарынга ажылчыннарның киржилгезининҢ идеп-кейжээнин хыналдалар көргүскеп. Шак ынчаар эрткен чылын ажылчыннар коллективтиг керээлерге 3250 саналды книрген, олардың 2767-зин керээлерже кирген, арткаларын база аңаа түңнел чок арттыр-байн, хуралдарга чугаалажып чугаажыр ужурлуг айтырыгларга хамаарыштыр кижи бүрүзүниҢ санал-онаддаларын баш бурунгаар белеткеп алыр апарганы оларның дээштиг чоруун бедидерине идиглиг болган. Ол бүгү чоруттунган ажылдарның түңнелинде комбинатта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруу бедээн болгаш даг-дүгүниҢ тывыкчылары он ийиги беш чылдың баштайгы чылын эки көргүзүглерлиг эгелээр аргалыг болганнар.

Хоойлуну хүлээп алган соонда республиканың күш-ажылчы коллективтериниҢ хөй кезиинде коллективтиг керээлерни чарарынга ажылчыннарның киржилгезининҢ идеп-кейжээнин хыналдалар көргүскеп. Шак ынчаар эрткен чылын ажылчыннар коллективтиг керээлерге 3250 саналды книрген, олардың 2767-зин керээлерже кирген, арткаларын база аңаа түңнел чок арттыр-байн, хуралдарга чугаалажып чугаажыр ужурлуг айтырыгларга хамаарыштыр кижи бүрүзүниҢ санал-онаддаларын баш бурунгаар белеткеп алыр апарганы оларның дээштиг чоруун бедидерине идиглиг болган. Ол бүгү чоруттунган ажылдарның түңнелинде комбинатта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруу бедээн болгаш даг-дүгүниҢ тывыкчылары он ийиги беш чылдың баштайгы чылын эки көргүзүглерлиг эгелээр аргалыг болганнар.

Дыка хөй бүдүрүлге черлериниде ажыл-агыйларда, оон иштинде Тываның электри четкилеринде, «Тыва кобальт» болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттарда, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйында, Кызыл районуҢ «Тиялелге» совхозуН, да болгаш өске-даа коллективтерде керээлериниҢ барык бүгү негелделери күүсеттинип турар. Мурнакчы коллективтериниҢ планныг онаалдаларын док, таамал ажыр күүседип, социалистиг чарышка көскү черлерин эзлеп турарының бир кол барымдазы ол.

Күш-ажылчы коллективтер дугайында хоойлуда коллективтиг керээге кол черни социалистиг чарышты организас, таар болгаш хөгжүдер талазыбиле айтырыглар эзлээр деп дорт айытка. Республикада 92 муң ажыг кижи, азы материалдыг бүдүрүлгеле болгаш албан черлериниде ажылдап турарларның барык шуптузу, социалистиг чарышта хаара туттунган. Дыка хөй профком, нар социалистиг чарыштың дээштиг чоруун бедидер дээш оон негелделерни тодаргайлап, продукцияның шынарын экижидер, чиг эттиҢ, одаар үүлдүң энергияның болгаш өскедаа курлавырларның камналгазын чедип алыр талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни кижи бүрүзүниҢ алган турарын чугулалап айтып, ол дугайында тайылбыр ажылын чоруткан. Оон түңнелинде чамдык коллективтериҢ күш-ажылчы көргүзүү-даа бедик болуп келгеи.

Ынчалза-даа ону кончуг эки билип турза-даа, олче чогуур кичээнгей салбас чоруктар база бар. Чижек кылдыр Элегес-Аксының керамиктиг хана материалдары кылыр заводуи, Кызыл-Мажалыктың эът комбинадын, «Дөң-Тежэзин», «Кара-Хөл» совхозтарны болгаш өске-даа хожудангай ажылдыг бүдүрүлге черлерин, ажыл-агыйларны ап болур. Ындыг коллективтерде Күш-ажылчы коллективтер дугайында хоойлуНуң дыка хөй чүүлдериниҢ сагыттынмайн турарын, социалистиг чарыш эрежгейлээшкинниҢ, ужур эдертиишкинниҢ байдалында чоруп турарын хынаддалар көргүскеп. Коллектив биле «Аовыштың сырый холбаалыын, чарыш чок коллективтиҢ күш-ажылчы көргүзүглериниҢ куду болуруп ыя оон безин көрүп болур.

Ынчангаш чер-черлерде профэвилел комитеттери күш-ажылчы коллективтерге социалистиг чарыштың хевирлерин болгаш ону организастаарын сайзырангайжыдарынче, ону ажылга бедик түңнелдерни чедип алырынче улгандырарынче улуг кичээнгейни салыр ужурлуг.

О. КАРА-САЛ,
профэвилелдериниҢ область төвүлелиниҢ инструктору.

Тыва АССР-ниҢ Дээди СовединиҢ депутады Алевтина ОвсиевичиниҢ Чаа Шагаан-Арыгла шеверлекчилер бригадазы, тудуг ажылдарын дүрген болгаш бедик шынарлыг кылырын чедип ап турар. Олар бо чылын ийи аал иштиг чурттаар бажыңнарны ажыглаалга киргеннер. Ол хоорайда беш каът чурттарга бажыңнарының өрээлдерин чугайлаарын база эки шынарлыг кылып келгеннер. Тудугга хереглээр материалдарны камналгалыг чарыгдаарынче база кол кичээнгейни утпап, шеверлекчилер ортузунда чарыштың бүгү-ле негелделерин чедишкинниг боттандырып турарлар.

ЧУРУКТА: ол бригаданың шеверлекчилери Дарья Даңзы-Белек, Роза Чамыяң, бригадири Алевтина Овсиевич, Галина Дырыш.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

КЫЛГАН ШАА-БИЛЕ

«Социалистиг чарышты организастаарын сайзыраңгайжыдарының, оон түңнелдерин үндүрининҢ болгаш типлекчилерни шаңнап-мактаарының практиказының дугайында» СЭКП Төп КомитединиҢ доктаазы республиканың бүлүң бүрүзүнде боттанып турар. Ук ажылдың Кызыл районда «Көк-Тей» созхозтуң ховутрактор бригадазында канчаар чоруп турарының дугайында интервьюну бистиң корреспондентивис ында партком секретары С. И. ЗАЙЦЕВТЕН алган.

— Соян Иманович, социалистиг чарыш силерниҢ ажылагыйыңарның адыр бүрүзүнде чоруп турар болгай. Ону чер ажылында канчаар организастап турарыл?

— Бисте бүгү ажылдар план ёзугаар чоруп турар, социалистиг чарыш база ындыг. Планның төлевилелин баш бурунгаар тургускаш, совхозтуң профкомунга болгаш техчевүлелинге чугаалажып көргенинiҢ соонда, парткомга бадылаар. Аңаа социалистиг чарыштың негелделери, шаңналмактал ажылдың хевир-аайыбиле көрдүнген болур. Ол бүгүнү ажылдың ээлчегде үлүг-чижээ-биле, төлевири болгаш немелде төлевири-биле, материалдыг болгаш моральдыг деткимчези-биле кады чара парлаш, көскү черлерге азып, хуралдарга чарлап, кижи бүрүзүниге тайылбырлап турар бис. Ынчангаш кылган ажыты дээш чежени база чүнү алырын механизатор кижи баш бурунгаар билир.

Часкы тарылга үезинде социалистиг чарышты беш хонуктап түңнээри чаңчылчаан. Ажылды хүнүң-не түңнеп, кижи бүрүзүнүң чүү хире кылганын көргүзүг самбыразынга чарлап турар. Ам чүү хире ажылдаза чарыштыг ажын ажыптары оон-на илдеп. Ынчангаш кым-даа курлавырларны тыптынар, үени камнаар аңаар. Чарыштың негелдезинде кол черни шынар ээлеп турар болганда, кичээнгей нургулайында шнаар угланыр. Үлүүн ажыр күүседип-даа алза, шынары багай дээш төлевирни кызырып, өске-даа хемчегларни онаап турдувус. Социалистиг чарышты мынчаар организастап, дүн-хүн чок контрольга ап келгенивис түңнелинде 15 механизатор 2200 гектар черниҢ часкы тарылгазын 8 ажыл хүнүнде доосхан.

— Дыка бүдүрүкчүлүг ажылдаан-дыр, ажылдап алганы кайы хире болганыл?

— Ол талазы-биле хомудал кымда-даа чок, шупту социалистиг чарыштың негелдезин ёзугаар болуп турар. Кымга чүнү база чүү хирени бээрин бригада чөвүлели дорт шиитпирлеп турар. Чөвүлелге кижи бүрүзүниҢ ажылының хемчээлин болгаш шынарын ону контрольдап турар кол агроном Е. Т. Тартачаков, бригадир П. В. Иванов, учётчик Ю. В. Молотилкин, шаң эргелекчизи А. В. Хижа тодарадып бээр. Күш-ажылдың алдар тугундан немелде төлевирге чедир деткимче часкы тарылга чоруп турда, чурум ёзугаар көргүстүүп турган. Ынчаарга үрезин чаштырыышкынының болгаш чайгы чер чардырыышкынының шынарын тускай комиссия, тараан үнүштериниҢ өзүмүи болгаш бок үнүштериниҢ байдалын барымдаалап, бо хүннерде тодарадып турар. Ынчангаш силериниҢ айтырыларга харыны эрткен чылдың чижээнден көргүзейн.

Эрткен чылдан бээр бригада керээзи-биле ажылдап турар бо коллектив —15 механизатор — төлевирге 60 муң ажыг рубльдя, немелде төлевирге 36 муң хире рубльди алган. Хоочун механизатор, бригадада партбөлүк организатору А. В. Черменёв немелде төлевири-биле катай 10997 рубльди ажылдап алган азы оон ай санында алган ажшазы ортумаа-биле 916 рубль болган. Чүгле ол эвес, а Улус ажыл-агыйының чеднишкиннериниҢ делгелгенiҢ Хүлер медалы-биле 580 рубльди, РАҮК төвүлелиниҢ өртектиг шаңналдар база алган. Кысказы-биле чугаалаарга, «кижи бүрүзүниҢ шыдазыр шаа-биле, кижи бүрүзүниге кылган шаа-биле».

— Ол-даа чеп-тур, Соян Иманович. Ынчалзажок бо бүгү чарыгдалдарыңарның эгиглилгези кандыгыл, ону чугаалап көрүнерем.

— Бригада керээзи-биле ажылдаар бот-орулга-чарылгалыг коллектив бүгү төлевирли болгаш шаңнал-мактады төнүү продукция дээш алыр. Бо көргүзүг бистиң совхозта сөөлгү үеде көскүзү-биле экижээн. Чижээлээрге, эрткен чылын 2200 гектар тараа культуралрының бир гектарынга оналыр 25,1 центнер дүжүттү остурдувус. Ол дээрге, бригаданың 15 механизаторуның бирээзиниҢ-не барык-ла 370 хире тонна тарааны бүдүргеин олдур.

Он ийиги беш чылдың баштайгы чылында, СЭКП-ниҢ XXVII съездизиниҢ төөгүлүг шиитпирлериниге хей-аът киргеп тараажылар, оон-даа хөй дүжүттү алырын шиитпирлээн. Ындыг арга бар: часкы тарылганы чер ажылының интенсивтиг технологизының негелделеринче чоокшуладырын ораллашкан бис. Ажыы-биле чугаалаарга, эртемниҢ чеднишкиннерин ажылап, муорактың дуржулганы шиңгээдип, неттередип турарывыста ядезин-не бар. Социалистиг чарыштың күжүн база шнаар углаан бис. Бригаданың ажылының бедик бүдүрүкчүлүг, эки шынарлыг болгаш көскү түңнелдиг болуп турарының ужуру ында.

ЭКИ АЖЫЛДААРЫ— ХҮЛЭЭЛГЕВИС

Дүрген темп, бедик харысалга, үени мурнап ажылдаары — СЭКП-ниҢ XXVII съездизиниҢ негелдези ындыг. Коллективке чоокта эрткен партияның ажык хуралынга бригадалар, чолаачылар ортузунда социалистиг чарыштың чоруп турарын чугаалажып, ам-даа ажыглаттынмайн турар курлавырларывысты илередип, чарышты организастап турарында бар четнестерни дарый эдериниҢ айтырыын шынгыы тургускан бис.

Эрткен беш айларда бистиҢ бүдүрүлге коллективи шору чедишкиннерлиг ажылдаан. Планда көрдүнгени ёзугаар 1 млн. 105 муң тонна чүүк сөөртүр тургаш, ону 1 млн. 150300 тонна чедирип, 45 муң тонна улус ажылагыйының баразаларын артыкка сөөрткеп. Оон-биле кады 20 муң ажыг литр кывар-чаар материалдарны камнап алган.

БүдүрүлгениҢ партия, профэвилел организациялары ажылдың дүрген темпизин чедип алыр ортулага-биле кижилериниҢ күш-ажылчы идепкейин көдүреринiҢ шылгаттынган хевири, шимчедичин күжүү болур социалистиг чарышты шын организастаар, съездиниҢ негелделерин, оон идеяларын чолаачылар ортузунга тайылбырлаар ажылды чорудуп, оларны план күүседизин чедип алырынче мобилизастап турар.

Боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин чедир, харын-даа ажыр күүседир дээш бедик тура-соруктуг, долу күш-биле ажылдап турар чарыштың мурнакчылары бисте эвээш эвес. Оларның дугайын какеы-даа бол, чугаалап көрейн. Чолаачы Гарри Монид бодунуң өөрүнүң ортузунда чарыш одун кыпсып, өскелерни мурнуку одуругже эдертип, үргүлүү махталдыг ажылдап келген, мырык рейстериниҢ чолаачызы. Ол эрткен беш айларда 1170 тонна чүүк сөөртүр планныг тургаш, 1369 тонна чүүктү сөөртүп, планда көрдүнгенниңден ажыр 200 хире тонна чүүктү сөөрткеп. Мурнакчы чолаачы сөөлгү рейзини ЧернобыльАЭС зоназының айыылга таварышкан чурттакчыларынга дузаламчы чорударының агар санын-не шилчидер кылдыр чоруткан.

Виталий Леликов бодунуң хууда планын 142 хуу күүсеткеп. Ол база-ла съездиниҢ негелдезин эки билип ажылдап турар, бедик сагылга-ужурумнуг, өскелерге үлегерлиг чолаачы. Ол бодунуң чажыы ажылдап турар эки Василий Ивановту эрткен чылларда тонна-километр талазыбиле ашкан. Хоочун чолаачы Николай Смирнов он ийиги беш чылдың баштайгы беш айларында планнан ажыр улус ажыл-агыйының 253 тонна чүүгүн сөөрткеп, оон-биле кады ол 205 литр кывар-чаар материалды камнап алган. Ажылга хамаарылгазын көскүзү-биле өскертип, бедик темп-биле ажылдап, съездиниҢ шиитпирлерин амыдыоалга боттандырарынга боттарының үлүүн кирип турар - чолаачылар бисте бар. Он ийиги беш чылдың бирги чылынын баштайгы айларының бо эвээш-биче-даа бол чедишкиннин улам быжыглап, кижилер ортузунга ажылдың чаа арга-хевирлерин дилеп гып, съездиниҢ негелделериниге дүүштүр ажылдазары бистиҢ хүлээлгевис.

З. МАРОВА,
№ 2 АТП-ниҢ профэвилел комитединиҢ кежигүнү.

ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢ ТУТТУНАР

«Кызыл тудуг» эргелелиниҢ бригадаларының аразында чарышка А. Д. ВоронининиҢ бот-орулга-чарылгалыг бригадазы тиилекчи болуп үнген.

Эрткен беш айларда мурнакчы бригада 200 муң рубльдиҢ тудуг-монтаж ажылдарын кылыр тургаш, ону 218 муң рубльге кылгаш, планныг онаалдазын 109 хуу күүсеткеп. Оларда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн база эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан. Профком коллективтиг керээлериниҢ негелделериниҢ хажык чок сагыттынган турарынче, ажылчын хуралдарның дээштиг чоруун бедиперинче бодунуҢ кичээнгейин угландырган. ПрофэвилеллериниҢ цех комитеттери удуртукчуларының отчёттарын доктаамал дыпнап, ажылды организастаарын экижидер, ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг дүгү ажылдаарынга болгаш ажыктыг дыштанарынга таамарымчалыг байдалларны тургузар талазы-биле олардан негелдени күштелдиргеп. Коллективтерге социалистиг чарыштың түңнелдерин квартал санында үндүрүп турар. Эрткен беш айларда ук комитет орулга киирер талазы-биле планын 122 хуу, а чонга кино көргүзер талазы-биле 136 хуу күүсеткеп. Бо көргүзүглерни районнар шупту күүсеткеп. Районнарның киночеткилериниде киноустановкалар аразында социалистиг чарыш улам калбарган.

Районнарның киночеткилериниҢ дирекцияларының аразындан Тес-ХеминиҢ (директору Э. Б. Чооду), Каа-ХеминиҢ (директору Л. В. Дрибнино), ЭрзиниҢ (директору К. Ш. Хертек) кино четкилери боттарынга алган социалистиг чарыштың беш айларының планын ажыр күүсеткеп. Көрүкчүлер-биле кижизидилге ажылын чорудуп турар. Кино эгелээриниҢ мурнунда киполекторийлерни ажыглап, «Арагалаашкын — кадыкшылга хоралыг», «Амдыызында орай эвес», «Бүтүү-ле чүвеге харысалга херек» деп лекцияларны номчуп, оон соонда аңаа хамаарышкан тускай журналларны үндүрүп турар.

Чамдык районнарның киночеткилериниҢ дирекцияларының чүгле чонга кино көргүзери-биле кызыгаарлаттынып турар. Кино мурнунда чонга кандыгдаа темаларга ужуражылга конференцияларын хоорай-беш чылдың баштайгы чылын эки көргүзүглерлиг эгелээр аргалыг болганнар.

Хоойлуну хүлээп алган соонда республиканың күш-ажылчы коллективтериниҢ хөй кезиинде коллективтиг керээлерни чарарынга ажылчыннарның киржилгезининҢ идеп-кейжээнин хыналдалар көргүскеп. Шак ынчаар эрткен чылын ажылчыннар коллективтиг керээлерге 3250 саналды книрген, олардың 2767-зин керээлерже кирген, арткаларын база аңаа түңнел чок арттыр-байн, хуралдарга чугаалажып чугаажыр ужурлуг айтырыгларга хамаарыштыр кижи бүрүзүниҢ санал-онаддаларын баш бурунгаар белеткеп алыр апарганы оларның дээштиг чоруун бедидерине идиглиг болган. Ол бүгү чоруттунган ажылдарның түңнелинде комбинатта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруу бедээн болгаш даг-дүгүниҢ тывыкчылары он ийиги беш чылдың баштайгы чылын эки көргүзүглерлиг эгелээр аргалыг болганнар.

Дыка хөй бүдүрүлге черлериниде ажыл-агыйларда, оон иштинде Тываның электри четкилеринде, «Тыва кобальт» болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттарда, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының «Сосновское» дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйында, Кызыл районуҢ «Тиялелге» совхозуН, да болгаш өске-даа коллективтерде керээлериниҢ барык бүгү негелделери күүсеттинип турар. Мурнакчы коллективтериниҢ планныг онаалдаларын док, таамал ажыр күүседип, социалистиг чарышка көскү черлерин эзлеп турарының бир кол барымдазы ол.

Күш-ажылчы коллективтер дугайында хоойлуда коллективтиг керээге кол черни социалистиг чарышты организас, таар болгаш хөгжүдер талазыбиле айтырыглар эзлээр деп дорт айытка. Республикада 92 муң ажыг кижи, азы материалдыг бүдүрүлгеле болгаш албан

ДАҢ БАЖЫНДАН ОРАЙГА ДЭЭР

●Чурумал●

Частың кудуруу келген. Хүн чырын харам чок чажыг турган. Чаш хураганнарны ажы-төлү дег чассыткан, ажаанзыраан хойжу Хеймер Хертековна сыгыр даң бажындан орайга дээр олут орбас. Чаңгыс-Терек ховузунда ооң баспаан чери чок. Ак шырайлыг аныяк хойжу уруг чазык чаңы-биле каттырымзап харылзаар болду. Алдан көстүп турар черде колан хой чаттылып оттаан. Ол угла аътты кижи челзип тур. Олчалыг болза, инчеектепкеш дораан халдып келир деп, кадайы эрес эриң барааныче эргеледдиг көргеш, чугаалады. Арыында хүлүмзүруг чүгле аас-кежиин соглевейн турар. Ажыл-ишке бердингени, амыдырала туружун тыпканы чоргаараачыг болбас аргажок.

Ол аразында машина бо тутсуп келди. СЭКП райкомунуң секретары Ч. А. Саая-биле амыр-менди солушкан соонда, найыралчы аян-биле ажылдамдырал дугайында аяк шайны ижип ора хөөрештивис. Хой хүр кыш ажып турар. Уругларның өөредилгези эки. Алимаа хураганнар ажаажып турар. Артис ам белеткел класында. Аныяк өг-бүлениң бичежек бажыңы чылыг, чырык. Малчыннар телевизорну көрүп, радиону дыңнап турар.

Өгнүң эр ээзи Арбай-оол олчалыг келген. Амыр-менди солушкаш, инчеектен кара баштыг ак хураган үштүп экелген. Улус ону чаптап, ооң им-демдээн шараан.

— Олчанар-биле — деп, секретарь малчының холуун тутту.

— Четтирдим. Бөгүн дерт хой оолдады — деп, ол чугаалады.

Ынаныштыг холда кирген хураган чыжырады элип каап, элең-теиниң ийи-бир базып каап, эмиг дилеп тур. Эргеледдиг ээлер ону черле түртпес. Часкы хүн-биле деңге шатка дораан дешкилеп эгелээр. Ийи чүс ажыг хойиуң хөй кезии оолдапкан.

Кижиниң эки мөзүзүн синирген аныяк хойжу Хеймер Хертековна Сеңмитти чаңгыс чер чурттуглары Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутадынга соңгуп алганнар. Депутат хүлээлге харысалгалыг. Дүн-хүн дивес чымыштыг ажылынга, ажы-төлүн азырап кижизидеринге ол четтигип турар. Чагыларны өөренип, ону боттандырар дээш бүгү күжүн салыр, ол дээш сагыш азырыр кижи.

Ада-иезинден салган алганы хойжу мергежилинге ол бердинген. Ажылдавышаан, ол кежээки школаны доозкан. Ийи чыл саанчылаан соонда, Арбай-оолдуң адазынга сакманчы болуп ажылдап кирген. Ынчан ийи аныяк кижиниң амыдырал оруу катышкан. Ам олар он чыл ниитиниң малын маллап турар. Хеймер Хертековнаның үгбазы база хойжу. Үгундан малчын өг-бүле хой малды малдаарының чажыттарын билир. Ада-иезинин, хоочун мурнакчыларның дуржулгазындан аңгы зооветөредилге кичээлин үспейн, номнарны номчуп турар.

Депутат деп ат дээрге албан-дужаалга капсырылгадаа эвес, хүндүлүг эрге-даа эвес, ол болза чон ортузунга чорудар ужурлуг улуг болгаш чиик эвес ажыл дээрзин партийжи документилерде айтып турар. Хеймер Хертековнаның угаан-бодалында соңгукчу-ларның чагыглары. Ол депутат хүлээлгезин база кызымаабиле күүседип турар.

Малчыннар кадыр-каскак черлерже көжер-дүжерде машина-балгат-биле хандырылганы экижидер дилеглерни кылган. Ам коданарда бир машинаны быжыглаан. Инек кажаазы, Сайыр-Аксынга болгаш школага кудук тудар чагыглар бар. Чагыг ёзугаар Кызыл-Бутта хой кажаазын ажыглалга киирген.

Найысылал Кызылга болган хурал соонда бригадага ол дугайын чугаалап бээр. Ийиүш хондур аалдан чардыкаш, ие кижи аажок далажыр. Мал-маган, ажы-төл канчалды дээш сагышсыраар. Уругларга ойнаарактар, «кады кыраанынга» дуран садып алган келгенин депутат чугаалап орду.

Кажаа баарында хүнзээректе хураганнар дөгеленип чыткылаан. Чамдык улугларны оңгачада белен суг ишкеп. Улуг хой кажаазының ишти кургаг, чырык-даа. Ооң бир талазында үгекте чаш хураганнарны төрүттүүген хонук, хуусаазының азйы-биле ылган тургускан. Олар бир ут-биле алгыржы бээрге, девиденчигле. Үлегерлиг хойжуларның кажаа-хораазы-даа эмгелиг болду. Амыдырал-чуртталгазынга, ажыл-ижинге макталдыг, чонуңуң хүндүткелин чаалап алган аныяктар мынчаар ажылдап турарлар.

Чалбак-Тейде бригада төвүүге удавас чарыштың түннээр. Сеңмиттер мурнакчы хойжу Б. Х. Чымба-биле чарыштыг.

— Бо-даа чарышка алдырар хире эвес шырак хойжулар. Мал-маганының деңгелии көрбес силер бе, артында дүгү безин силиг — деп, кожазы хойжу Э. Х. Даржаа чугаалады.

Хеймер Хертековна 1977 чылдан бээр коммунист. Шуй кедээ Советиниң депутадынга ийи катап соңгутkан. Ам комсомолчу сакманчы Долаана Сайыны дагдынып алган. Шуйнуң уруу Хеймер чугаа көөдели, хой ыралы дээш, Чеңер-Доруун мунупкаш, хоюнуң соондан челзипти.

Л. ЧАДАМБА.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ КАЖАН, КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Хөгжүм-шин театрынга

Июнь 14-те — Пенза филар. монизының «Шире круг» эстрада ансамблиниң концерти. Эгелээри 19 шакта.

Июнь 15-те — Пенза филар. монизының «Шире круг» эстрада ансамблиниң концерти. Эгелээри 17, 19 шактарда.

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга

Июнь 14-те —Солун ужуражылгалар клувунга.

Программада:

Хоорайның архитекторунуң киржилгези-биле айтырылар болгаш харылзар кежээзи. Хоорайның кол архитектору М. К. Куулар. Ногаан театрга. Эгелээри 14 шакта.

2. Симфониктиг музыканың шагы. Күртелерадионуң симфониктиг оркестриниң концерти. Ногаан театрга. Эгелээри 16 шакта.

3. Аныяктарга дыштанылга кежээзи «Ах, чай». Эгелээри 19 шакта.

Июнь 15-те — Эмчи ажылдакчыларының хүнүнге—«Мергежилдиң байырлалы».

1. Эмчи контролюнуң конкурузунда. 18.10 — «Дем каттыжылгазы». Тележурнал. 18.40 — Бөгүн делегейде. 18.55 — Бистиң корреспондентилериивис чугаалап тур. 19.25 — Футболга делегей чемпионады. Бразилияның шилиндек командазы —Соңгу Ирландияның шилиндек командазы. 21.00 — «Үе». 21.35 — «ТТ-ниң экранында эң баштай». «Боолаар эрге». Ураң-чечен фильм. 22.55 — Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Он беш чыл болган соонда». Док., телефильм. 8.50 — «Таныжыңар — аныяк кинематографистер». Кыска хемчээлдиг ураң-чечен фильмнер: «Мээң дылым кырынга чугаала», «Аайлажыңарның дилиндээ». 9.55— Революцияның болгаш поэзияның рыцары Е. Чаренц. 10.40 — Уругларга балет. ЧССР-дең ламчылылга. 11.10 — Англи дыл. 11.40 — Профэвиледнеңиң Культура орлуузүүнүң үнүүшкүнүүт кабинединде ажылдап турар. Эгелээри 10 шакта.

2. Санбюллетеньнер делгелгези «Арага ишпес чорук — амыдыралдың норма-чижээ».

3. Лекция. Эмчи темаларынга консультациялар.

4. Кадык камгалал ажылдакчыларынга дыштанылга кежээзи. Эгелээри 14 шакта.

5. Аныяктарга дыштанылга кежээзи. Эгелээри 19 шакта.

«Мөңгүлек» гостиницазының концерт залынга

Июнь 15-те—1. Эмчи ажылдакчыларының хүнүнге тураскаатказ чайгы спартакиада. Эгелээри 10 шакта.

«Енисей» Культура бажыңынга

Июнь 14-те — Томск филармониязының эстрада-цирк көргүүтлери. Эгелээри 18, 20 шактарда.

Июнь 15-те — «Музыкалыг марафон» деп аныяктарга дыштанылга кежээзи. Эгелээри 19.30 шакта.

«Тыва тудуг» трестиң общежитиезинге

Июнь 14-те — чогаалчы С. В. Козлова-биле ужуражылга кежээзи. Эгелээри 17 шакта.

«Совет Тываның 5 чылы» стадионга

Июнь 14—15-те — Бүдүүлгелерде физкультура коллективтериниң аразында дооскаларының бирги черн дээш хол бөмбүүнге маргылдаа. Эгелээри 11 шакта.

Көк-Тейниң дыштанылга зоназынга

Июнь 15-те. Эмчи ажылдакчыларының хүнүнге тураскаатказ чайгы спартакиада. Эгелээри 10 шакта.

«Енисей» Культура бажыңынга

Июнь 14-те — Томск филармониязының эстрада-цирк көргүүтлери. Эгелээри 18, 20 шактарда.

Июнь 15-те — «Музыкалыг марафон» деп аныяктарга дыштанылга кежээзи. Эгелээри 19.30 шакта.

«Тыва тудуг» трестиң общежитиезинге

Июнь 14-те — чогаалчы С. В. Козлова-биле ужуражылга кежээзи. Эгелээри 17 шакта.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

ЧУРУКТА: Каа-Хемниң Бүреи-Аксының ортумак школазында мурнакчы пионер отрадының пионерлери. Оларның аразында — школада улуг вожатый Вера Геннадьевна Ашихмина. Пионержи ажылхеректер бо школада эки чоруп турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

МААДЫРНЫҢ МУЗЕЙИ

Совет Эвилелиниң Маадыры Ян Налепканың музейинге сөөлгү хүнерде чүс ажыг аян-чоруукчу бөлүктер келген. Ону Овручуунуң 1 дугаар школазында ажыткан, школаның кызыл исчилери Украинага маадырлыг чоруукту кылган Чехословакияның алдарлыг оглунуң командылап турганы партизан отрядының дугайында материалдар чыып турар. Совет Эвилелиниң Маадыры генерал-майор А. Сабуровтуң командылап турганы партизан каттыжышкынының дайынчылары — Налепканың чаңгыс чер чурттуглары коргуш чок патриот-интернационализминиң иамдарын төөгүп берген.

Дилээшкин ажылдары школаның өөреникчилерин Чехословакияда Ян Налепка аттыг гимназияның коллективи-биле чоокшулаштырып таныштырган. Олар словак партизан отрядының дайынчы оруктары-биле кады походтап, маадырның төрээн суурунга четкеш, ооң төреллери-биле ужурашканнар. Чехословак гимназистер акы-дүңмалышкы чурттуң амгы амыдыралын көргүзүп турар делгелгени кылып алырынга дузалашкан.

Аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинге база интернационалистериниң маадырлыг чоруун пропагандалаарынга идепкейлиг киржилгези дээш школа музейи дайын хоочунарының Совет комитединиң Хүндүлел бижинбиле шаңнаткан.

А. ЯНУШЕВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

Салгалдан салгалче

КЫРГАН-АВАЗЫ ӨӨРЭЭН

Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну М. Труфанова өөредилге шөлүнде дүргеи халдып турган боду чоруур үгер-боону сагыш-сеткили хайнып көргеи. Дайынчы машинаны Мария Степановнаның уруунуң оглу гвардияның аңаа дайынчызы Валерий Рыжков башкарып чораан. Кырган-аваазы оглунга ужуражыр дээш школа кезекте чедип келгени ол.

Аныяк дайынчыларга ооң төөгүп бээр чүвези-ле хөй. Ол Улуг дайынының танкыга удур хылыкчы дивизионга, үгер-боо салбырынга турган, ооң составында чүгле херээжеңнер. Салбыр баштайгы тулчуушкуунга 1943 чылдың январь 25-те Орловщинага киришкеп. Тулчуушкун үш хүн үргүлчүлээе. Дең эвес сегиржип алышкынга шыгаакчы Таисия Зиборова маадырлыбиле өлген. Ооң ориун Маша Труфанова солаан, «дөртен беш» дайзыны база-ла сылба шаап киргеп.

Он хонганда Машаны аар балыглапкан. Ол чүгле шериг эмнелгезинге миинип келген.

Госпитальдарга ол барык беш чыл иштинде чыдып келген. Оларның бирээзинге үгер-боожу кыстың шаңналдары — Кызыл Сылдыс орден, «Маадырлыг чорук» дээш деп медаль оңу «тып чедип келгенер».

Мария Степановна Тамбовщинада төрээн сууру Шмаровкага чанып келген. Анаа ол коммунист апарган. Ам пенсияда.

Н. ЗАЙКА,
СЭТА-ның корр.
Киевтиң Кызыл Туктуг шериг округу.

КЫЗЫЛ КУРСАНТЫЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

1920 чылдың чайынында Петроград болгаш Москва курсантыларының каттышкан бригадазының ак гвардейжилер-биле тулчуп турган черлеринге Запорожье областың Орехово хоорайының аныяк исчилери чораан. Маршрутту тодарадырынга Кремль курсантызы чораан Г. Коблов дузалашкан. В. И. Ленинниң инициативазы-биле тургускан кызыл курсантылар полугуңуң дайынчы оруунуң картазын ол школа музейинге белек кылдыр чоруткан.

1920 чылдың июльда Мурнуу-барыын фронтунуң шериглери Украинаның мурнуу чүгүнге врангельчилер болгаш Махноның бандиттери-биле кадыг-дошкун тулчуушкуунар чорудуп турган. Орехово хоогунга дайзын чадаг-шериг дивизиязын, аътты шеригниң ийи корпузун, артиллериянын, куяк автомобильдер батальонун база ужар үүл эскадрильязын мөөнген алган турган.

Кызыл курсантылар каттышкан бригадазының бактаан кирип турганы дивизияның дайынчылары үш хүн дургузунда үзүк-соксаал чок дошкун тулчуп келген. Врангельчилерге балыглаткан он алды курсант туттурган. Араатанзыг ёзу-биле эриндээшкипни шыдажып эрткеш, олар бооладыр шаажылал мурнунда «Интернационалды» ырлашкан.

Кызыл курсантылар дугайында очерктер, ырлар биженттинген. Орехово хоорайда оларның аттарын кудумчуларга, хоорай школаларының бирээзиниң пионер дружиназыга тывыскан. Украин черниң хосталгазы дээш амы-тыныг берген маадырларга тураскаадыр паркта акы-дүңма чевээде тургускан.

Н. КЛИМЕНКО,
СЭТА-ның корр.

ЧЕТТИРДИВИС

Совет чаштар бистер эң-не аас-кежиктиглер бис. Уругларның амгы-даа, кедир-даа үези чырык чаагай. Коммунистиг партия чаштар дугайында ада сагыш салып турар. Аңаа харыы кылдыр кончуг эки өөренир ужурлуг бис. Бодум сеска класста өөренип турар мен. Бисте экзаменнер эгелээн. Оны эки дужаар дээш кызып турар бис. Башкыларывыстың арыын кызытпас бис.

Делегейниң чаштарынга эң-не чугула үүл — тайбың. Тайбың ак-көк дээр кезээде чайнап турар болза, уруглар, бистер аас-кежиктиг болур бис.

С. СОНАМ,
өөреникчи.
Кызыл хоорай.

АЯА ДОЛАР

●Шоодуг●

Ээтпек сеңги хаажылай мичип каап эриг-биле эртердүжер мен. Хүннүң чоруур оруум ол. Кылаштап-даа, автобустап-даа чоруп турар мен. Парктан ырак эвес автобус док, таар черге саадап олурар-даа мен. «Ляя» шайлаарак каш-ла базым. Изиг хүннерде суксааш, шай яже тыртып алыр дээш-даа базып чеде бээр мен.

Ырактан көөрүмге, арылар дег улус бир-ле чүвеле үглээн, шоолашкан тур. Бо чүү апаарды деп кайгай бердим. «Соругда» оолдар шежил деп бир кижи тайылбырлааш, хүлүмзүрүш кынды. Бажының дүгү эктинде шаштыккан, алашокар хөректээштерлиг хып дээн аныяк тырың эрлер үнмерлешкен, маргышкан изигтүлүк үезинде четтим. Кижи бүрүзүнүң холунда сава бар. Улуг-биче бөпүгүр шилдер, дөмбүүнер дээш чүү-даа тутканкижи бар дивес силер бе?! Бир черге дизе тургузар болза, савалар та чеже ыйнаан.

Баштайгылары кара үтче бажын супкан турлар. Өскелери өрт болган дег бар-ла шаа-биле девидеп, чүткээн. Бир шугул эр, «Оочур, оочур!» деп боскун чара алгырып тур. Чадап кааш өскезиниң хокпалдайындан сирбектээш, ушта соң эккелди. Оозу оюу-даа тоовас, ыңай-ла дывыржып тур.

Дери-бүзү шаалаан, берзенипкен үш эр шилдерин кужактапкаш, кара маң-биле кадыр эриктең тая-тая чунгулай аарак базыпты. Пивозун хогжүйтуп-ла турлар. Боостаазын борбаңнады шил аскындан пактап турарын көргеш, кижи чаржынар.

Элдеп-ле эрлер-дир деп, чанымда оларны база сонуургап көрүп турган бир кижи чугаалады. Ол самолёт чанында пиво өкпелээн эр эжинче деп кыныргa, оозу харындаа былдай дүшкен...

Пивочуларның каткы-иткизи медээжок. Кыдыындан көргеп улус олардан оюп эртер, ческинер. Көк хүндүс кудумчу ортузунда маспактаның олурупкан, долгандыр турар кижилерден эгеинр, чалданыр деп-даа чүве билбестер...

Бир-ле хүн база-ла ол чаңчылы-биле саадапкан органнар. Кызыл хаайлыы бир ийинче шавыжа бергеп тыи тынмайн пактаан орган. Өскези чылганып каап манаан. Хенертен «Келди!» дээн соонда араалзай эр бичии уругну базып каа дег ыдып-ла кагды. Өскези «хайыраан пивону» дээш шилиндеп адырылбайн шаг болду. Үшкүзү, машина-балгатка бастырыгы дег, кудумчуну карак-кулак чок сан дорт кеже халыды. Херимни ажа халып турары-даа бар. Кужурзураан өшкүлер дег, сарыг-сугга хандыкшаан аныяк эрлер, ажыктыг ажыл дээш ынчаар аңыр-дачыр тутчуп турган болза чүү дээр. «Соруглаш» турар сарыг-сугжуларның арыын безин улус таныыр апарган. Оларның аяа кажап-на ийих долар дийин.

О. КУУЛАР.

Республиканың киноэкраннарынга «Снайперлер» деп чаа кино удавас үнүп эгелээр. Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезинге кинону тураскаатказ. Казах улустуң алдарлыг кызы Алия Молдагуловананың дайын үезинде маадырлыг чоруун ында көргускен. Он чеди харлыында-ла снайпер болгаш, дайын шөлүнге маадырлыы-биле чок болган ол уругга Совет Эвилелиниң Маадыры атты өлген соонда тывыскан. Кинону «Казахфильм» киностудияга үндүрген.

СОВХОЗТАРГА КӨЖҮП КЭЭП АЖЫЛДААР ӨГ-БҮЛЕЛЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Кызыл-Хемниң «Совет Тыва», Кызыл районуңун «Кара-Хаак», «Тиилелге», «Шамбалыг», Таңдының «Россия», «Коммунизминиң херели» болгаш Бии-Хем районуңун «Өөк», «Ээрбек» совхозтарынга Кызыл хоорайдан, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Сүт-Хөл, Улуг-Хем районнардан көжүп кээп ажылдаар күзелдиг өг-бүлелерниң малчыннаар, кадарчылаар, чылгычылаар, тудугжулаар, механизаторлаар киллыр хүлээп ап турар.

Ажылчын өг-бүлелерге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың май 31-де үнген № 364 дугаарлыг «Көшкен ажылчын өг-бүлелерге чинеледилер дугайында» доктаалын ёзугаар материалдыг дузаны күш-ажыл организациялары болгаш совхозтар хандырып турар.

Тайылбыр, суме, дуза алыр черлер:

1. Чадаана хоорай, Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң күш-ажыл киллизи, телефон № 4-06.

2. Шагаан-Арыг хоорай, Улуг-Хем райкүүскомнуң күш-ажыл киллизи.

3. Кызыл хоорай, Ленин кудумчузунда Советтер бажыңы, кабинет № 114, телефон № 2-34-42.

4. Чалап турар совхозтарның кадрлар киллизи.

5. Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 34 дугаар бажың, 4-кү өрээл. Хооркүүскомнуң күш-ажыл киллизи, телефон № 2-33-48.

Кызылдың ураң чүүл училищезин библиотека салбырынга өөреникчилерниң немелде чылдазын чарлап тур.

Киреринии шылгалдалары 1986 чылдың июль 5-те эгелээр.

Консультациялар 1986 чылдың июль 1-де эгелээр. Документилерни июнь 1-ден июль 1-ге чедир хүлээп алыр.

Айтырыгларны дараазында адрестен тодарадыр: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу 2, телефон 2-25-73.

«Тывааобувьбыт» бүдүрүлге каттыжышкыны идик септээр талазы-биле өөреникчилерни болгаш идик даараарының белеткекчилериниң, мастерлерниң өөреникчилерин хүлээп алыр. Оон аңгыда катты. жышкынга бухгалтер, улуг экономист херек. Айтырыгларны дараазында адрестен тодарадыр: Кызыл хоорай, Найырал кудумчузу 59, телефон 2-13-15.

ТВ

ИЮНЬ 13-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — Делегей болгаш аныяктар. 9.20 — Футболга делегей чемпионады. Бразилияның шилиндек командазы — Соңгу - Ирландияның шилиндек командазы. Мексикадан дамчыдылга. 10.50 — «Чиргилчин». Үш сериялыг ураң-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 11.55 — 12.00. — Медээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Бистиң чайгыс үеживис». Док. фильмнер: «Литва хол үжүү», «Кызыл маскадан» Зивилов». 15.20 — Орус чугаа. 15.45 — А. Рыбаковтуң маадырлары экранда. «Хүлер куш». Үш сериялыг ураң-чечен фильм. 3-кү сериязы. 16.55 — «Уругларга аңчыгаштар дугайында». 17.25 — Эртем болгаш амыдырал. 17.55 — П. И. Чайковский аттыг VIII делегей конкурузунда. 18.10 — «Дем каттыжылгазы». Тележурнал. 18.40 — Бөгүн делегейде. 18.55 — Бистиң корреспондентилериивис чугаалап тур. 19.25 — Футболга делегей чемпионады. Бразилияның шилиндек командазы —Соңгу Ирландияның шилиндек командазы. 21.00 — «Үе». 21.35 — «ТТ-ниң экранында эң баштай». «Боолаар эрге». Ураң-чечен фильм. 22.55 — Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Он беш чыл болган соонда». Док., телефильм. 8.50 — «Таныжыңар — аныяк кинематографистер». Кыска хемчээлдиг ураң-чечен фильмнер: «Мээң дылым кырынга чугаала», «Аайлажыңарның дилиндээ». 9.55— Революцияның болгаш поэзияның рыцары Е. Чаренц. 10.40 — Уругларга балет. ЧССР-дең ламчылылга. 11.10 — Англи дыл. 11.40 — Профэвиледнеңиң Культура орлуузүүнүң үнүүшкүнүүт кабинединде ажылдап турар. Эгелээри 10 шакта.

2. Санбюллетеньнер делгелгези «Арага ишпес чорук — амыдыралдың норма-чижээ».

3. Лекция. Эмчи темаларынга консультациялар.

4. Кадык камгалал ажылдакчыларынга дыштанылга кежээзи. Эгелээри 14 шакта.

5. Аныяктарга дыштанылга кежээзи. Эгелээри 19 шакта.

«Мөңгүлек» гостиницазының концерт залынга

Июнь 15-те—1. Эмчи ажылдакчыларының хүнүнге тураскаатказ чайгы спартакиада. Эгелээри 10 шакта.

2. Эмчи сестраларынга конкурс — көрүлде.

3. Эмчи ажылдакчыларының ураң-чүүл концерттериниң көрүлдээн.

Спортчу маргылдаалар «Хүреш» стадионунга

Июнь 14—15 хүннеринде

1. Спорттуң национал хевирлеринге республика спартакиадазы. Эгелээри 10 шакта.

2. Хүреш — республиканың тергиин чемпиону дээш. Эгелээри 14 шакта.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Кино

ИЮНЬ 13-ТЕ

НАЙЫРАЛ»: «Приключения на маленьких островах» 9.30, **«Прыжок»** 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Утро без отметок» 9.20, 12.20, **«Девочка ищет отца»** 10.40, 14.00, **«Звонок из прошлого»** 16.00, 17.40, 19.30, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «После дождичка, в четверг» 15.00, **«Поезд вне расписания»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кто четвертый?» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00, **«Киносборник»** 11.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» к/б: «Любовь и аэробика» 18.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: к/т: «Матвеева радость» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

Ойаап

Республикага шокар булуттаар. Бичии чаъстаар. Дисперсээр. Соңгу-барыын үктеп хаттың дүргени секуундада 7—12 метр, куштели бергенде 15—20 метр. Дүне агаарның температуразы 6—11 градус чылыг. Чамдык черлерге 0—5 градус чылыг болур. Хүндүс агаарның температуразы 18—23 градус чылыыр, а чамдык черлерге 10—15 градус чылыг болур.

1986 ЧЫЛДА КЕМЕРОВОНУҢ КОММУНАЛ-ТУДУГ ТЕХНИКУМУ хүндүскү болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга дараазында тускай эртемнерге сургууллар (хүлээп алыр:

8 болгаш 10 класс доосканнарга хүндүскү салбырга — бажыңнарның техниктиг ажыглалы (техник-тудугжу); суг хандырылгазы, агып чыдар болгаш үлетпүр сугларының канализациязы болгаш арыглалы (техник-технолог) бажыңнарны санитар-техниктиг таарыштыр тургузары (техник-сантехник).

10 класс доосканнарга — газ ажыл-агыйы (газ ажыл-агыйының техниги).

10 класс доосканнарга бот-өөредилгелиг салбыр — газ ажыл-агыйы; суг хандырылгазы, агып чыдар болгаш үлетпүр сугларының канализациязы болгаш арыглалы; бажыңнарны санитар-техниктиг таарыштыр тургузары.

8 класс доосканнар орус дылга болгаш литературага (диктант) болгаш математикага (аас-биле), 10 класс доосканнар орус дылга болгаш литературага (сочинение), математикага (аас-биле) киреринии шылгалдаларын дужаар.

Июнь 1-ден эгелээп белеткел курстарын организастап чорудар.

Техникумда чаагайжыттынган ниити чуртталга бажыңы бар.

Директорга быдырнишкинге 8 класс дооскан шыңгланганы азы 10 класс дооскаңының аттестадын (боду-биле), № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылганын, 3х4 см хемчээлдиг 5 фоточурукту, бот-өөредилгелиг салбырга күш-ажыл дептериниң хоолгазын кожар.

8 класс дооскаңарның хүндүскү салбырынга документилерни июнь 1-ден 31-ге чедир, 10 класс доосканнарның — июнь 1-ден август 14-ке чедир; бот-өөредилгелиг салбырга май 3-тен август 10-га чедир хүлээп алыр.

Киреринии шылгалдаларын: хүндүскү салбырга август 1-ден 20-ге, бот-өөредилгелиг салбырга июнь 10-дан 20-ге болгаш август 1-ден 20-ге чедир чорудар.

Документилерни дараазында адресче чорудар: Кемерово хоорай, 28, Тухачевский кудумчузу, 23-а, хүлээп алырының комиссиязы. Телефоннар: 55-33-39, 55-27-58.

Техникумга киреринии-биле холбашкан айтырыгларны тодарадыры-биле Тыва АССР-ниң Чуртталга-коммунал ажылагый министерствозунга баар. Адрези — Кызыл хоорай, Кызыл партизаннар кудумчузу, 30, телефоннары — 2-28-30, 2-47-52.

Редакциянын адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3, Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр киллистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, культура киллизиниң 2-23-54; көлээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Чагыг № 3314.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының керектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТС—00926